

КУЛЬТУРНЫЯ КОДЫ Ў КАМУНІКАТЫЎНАЙ СІТУАЦЫІ: АСНОЎНЫЯ ПАДЫХОДЫ ДА КЛАСІФІКАЦЫІ

Л. Г. Дуктава

*Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт,
вул. Кальварыйская, 9, 220004, г. Мінск, Рэспубліка Беларусь,
docent2020@yandex.ru*

У даследаванні прэзентаваны асноўныя падыходы да класіфікацыі культурных кодаў у кантэксце камунікацыі. Разгледжаны падыходы такіх даследчыкаў, як В. Красных, Г. Багаўтдзінава і інш.

Ключавыя словы: код; культурны код; класіфікацыя; мадэль камунікацыі; тэкст.

CULTURAL CODES IN A COMMUNICATIVE SITUATION: BASIC APPROACHES TO CLASSIFICATION

L. G. Duktava

*Belarusian State University,
9, Kalvariyskaya Str., 220004, Minsk, Republic of Belarus
Corresponding author: L. G. Duktava (docent2020@yandex.ru)*

The study presents the main approaches to the classification of cultural codes in the context of communication. The approaches of such researchers as V. Krasnykh, G. Bagautdinov and others are considered.

Key words: code; cultural code; classification; communication model; text.

Паняцце «код» прысутнічае ў трансмісійнай мадэлі камунікацыі, для якой характэрным з’яўляецца факт наяўнасці пэўнага зместу і інтэнцыі (намеру) яго перадачы. Мадэль камунікацыі, распрацаваная лінгвістам і літаратуразнаўцам Р. Якабсанам, уключае працэсы кадзіравання і дэкадзіравання паведамлення, а таксама такія элементы, як адрасант, адрасат, паведамленне, код. З мэтай эфектыўнасці камунікацыі адрасант і адрасат павінны карыстацца адным кодам. У іншым выпадку няведанне кода з боку адрасата можа прывесці да адмовы ад успрымання паведамлення ці да няправільнай расшыфравкі паведамлення.

Тэрмін «код» актыўна выкарыстоўваецца даследчыкамі, якія прапануюць пры разглядзе тэкстаў вылучаць коды лінгвакультуры (В. Маслава, М. Піменавы), культурныя коды (В. Красных, Г. Мязенка, Т. Лявонцьева, А. Мельнікава і інш.).

Існуюць розныя класіфікацыі культурных кодаў, якія налічваюць ад чатырох да некалькіх дзясяткаў відаў. Напрыклад, даследчыца В. Красных выдзяляе саматычны, прасторавы, часавы, прадметны, біяморфны, духоўны коды [1, с. 233]. Аналізуючы фразеалагізмы, Г. Багаўтдзінава называе антрапаморфны, біяморфны, анімічны, міфалагічны, тэмпаральны культурныя коды [2, с. 19–21]. Іншы падыход прапануе мовазнаўца М. Каўшова, якая разглядае анатамічны, саматычны, заморфны, раслінны, прадметны, харчовы, касмічны коды [3, с. 3–48].

Адна з падрабязных класіфікацый належыць айчыннаму даследчыку С. Санько, які сярод кодаў, уласцівых традыцыйнай культуры, вызначае наступныя. Па-першае, персанажны код, «які ўключае багоў, святых, на якіх былі перанесеныя функцыі колішніх багоў, легендарныя або міфалагізаваныя гістарычныя постаці; персанажы песняў і паданняў; вобразы іншаземцаў, дэманічных істот, персанажы, звязаныя з нячыстай сілай; асобы паводле іх сацыяльнага (сямейнага, прафесійнага і г. д.) статусу» [4, с. 9]. Па-другое, касмаганічны код, «які апісвае буйнамасштабную структуру Космасу ў цэлым (неба, паветра, зямля, свет, пекла, вырай і г. д.)» [4, с. 9]. Па-трэцяе, ландшафтава-тапаграфічны код, які вызначаны ў класіфікацыях іншых даследчыкаў, мае сінанімічныя назвы «ландшафтавы», «фізіка-геаграфічны», «прасторавы» і інш. Па-чацвёртае, каляндарна-храналагічны, які паводле іншых класіфікацый называецца «часавы», «тэмпаральны». Дадзены код звязаны з «семіятызацыяй моматаў ці адрэзкаў часу (дзень, ноч, поўнач, поўдзень, усход Сонца, заход Сонца, квадры Месяца, дні тыдня, асноўныя каляндарныя святы)» [4, с. 9]. Па-пятая, астранамічны код. Наступны код – метэаралагічны, звязаны з такімі з’явамі прыроды, як дождж, снег, віхор і інш. Па-сёмае, антрапамарфічны код, што ў іншых сістэмах кодаў разглядаецца як саматычны. Па-восьмае, жывёльны код даследчык выдзяляе разам з падкодамі: тэрыялагічны, арніталагічны, іхтыялагічны, энтамалагічны. Сярод іншых падыходаў да класіфікацыі кодаў прысутнічаюць наступныя назвы жывёльнага кода: фаўністычны, заморфны, анімалістычны. Па-дзявятае, раслінны код (або паводле

іншых класіфікацый – фларыстычны, фітаморфны). Па-дзясятае, рэчыва-элементавы код (агонь, вада, зямля, паветра). Па-адзінаццатае, рэчыва-знадбеневы код (падкоды – вопратка, прылады працы, посуд, хатняе начынне і інш.). Па-дванаццатае, гастронамічны код (у іншых класіфікацыях – харчовы). Па-трынаццатае, лікавы код. Наступны код – аперацыйны. Ён звязаны «з семіятызацыяй тых або іншых працоўных або рытуальных дзеянняў (абрады, гульні, абрадавыя дзеянні, знакавыя паводзіны г. д.)» [4, с. 9]. Урэшце, атрыбутыўны код, які «апісвае адзінкі, уласцівасці і якасці (лысы, голы, правы/левы, цот/няцот, колеры і г. д.)» [4, с. 9].

Варта адзначыць праблемы, якія звязаны з вылучэннем пэўнага віду кодаў. З аднаго боку, некаторыя элементы можна аднесці адразу да некалькі кодаў. З другога боку, існуюць так званыя «бінарныя апазіцыі»: «Галоўная цяжкасць тут палягае ў тым, што «бінарныя апазіцыі» адначасова належаць як мове культуры, так і метамове напісання гэтай мовы культуры. У большасці выпадкаў гэтыя мовы змешваюцца і, як вынік, бывае цяжка распазнаць, што рэканструкцыя эксплікуе ў самой вывучанай культуры, а што імплікуеца ў ёй мысленнем даследніка» [4, с. 9–10].

Такім чынам, падчас камунікацыі выкарыстоўваюцца розныя культурныя коды, якія можна класіфікаваць у залежнасці ад іх унутранага зместу. Існуюць розныя падыходы да класіфікацыі культурных кодаў. Выкарыстанне творцамі культурных кодаў скіравана на тое, каб найбольш яскрава данесці свае думкі да рэцыпіента, і, наадварот, няведанне культурных кодаў перашкаджае інтэрпрэтацыі твора.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. *Красных В. В.* Этнопсихолінгвістыка і лінгвокультуролагія: курс лекцый. М.: Гнозис, 2002. 284 с.
2. *Багаутдинова Г. А.* Чалавек во фразеологии: антропоцентрический и аксиологический аспекты: автореф. дис. ... докт. филол. наук: 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» Казань, 2007. 35 с.
3. *Ковшова М. Л.* Семантика и прагматика фразеологизмов: лингвокультурологический аспект: автореф. дис. ... докт. филол. наук: 10.02.19 «Теория языка». М., 2009. 48 с.
4. *Санько С.* Прадмова // Беларуская міфалогія: энцыкл. слоўн. Мінск: Беларусь, 2004. 592 с.